

Elävän kuvan kulttuuriperintö oli pelastettava

9.11.2017

[arkistointi](#) [digitalisointi](#) [elokuva](#) [elokuvaperintö](#) [nitraattipohjainen filmimateriaali](#) [pelastaminen](#)

Miia Väinämö

miia.vainamo[a]kavi.fi

Konservaattori / kotimaiset filmikokoelmat

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Järjestelmällisen arkistoinnin syntymisen taustalla oli huoli visuaalisen kulttuuriperinnön menettämisestä. Elokuvia oli filmattu alkuaajoista lähtien itsestään tuhoutuvalle materiaalille, nitraatille. Ensimmäisiä ajatuksia arkistoinnista ja säilyttämisestä kuultiin jo 1930-luvulla, mutta kesti vielä vuosikymmeniä ennen kuin arkistointi ja pelastustyö pääsivät kunnolla vauhtiin Suomessa. Käytännön työn aloitti Suomen elokuva-arkisto ry., joka vakiintui 1970-luvulla valtion tukemaksi kulttuurilaitokseksi. Tänä päivänä elokuvien arkistoinnissa ja pelastustyössä on siirrytty digitalisointiin, jonka ansiosta arkiston hyllyihin kätkeyt aarteet on myös mahdollista saada suuren yleisön nähtäville.

Elokuvia on filmattu varhaisista vaiheista lähtien nitraattiselluloidille. Kyseiselle filmimateriaalille oli ominaista alhainen syttymiskynnys ja tuhoutumistaan kiihdyttävä kaasuuntuminen. Suomessa näihin elävän kuvan ongelmiin havahduttiin 1930-luvulla. Tuolloin esitettiin ensimmäiset ajatukset elokuvien arkistoinnista. Elokuva haluttiin korottaa seitsemänneksi taiteeksi. Samalla heräsi kiinnostus itseään tuhoavan filmimateriaalin kopioinnista, jotta elävän kuvan perintöä ei menetettäisi.

Tässä katsauksessa selvitän kotimaisen elokuvan ”pelastamisprojektin” syntyä, sen ohjelmaa ja käytäntöjä. Samalla käyn läpi nitraattifilmille kopioidun elokuvan pelastamisen tekniset edellytykset, muutokset ja vaiheet tähän päivään saakka.

Toiveista huolimatta nitraattifilmin pelastamisen edellytykset täytyivät vasta, kun palamaton, asetaattirunkoinen filmi rantautui Suomeen olympiavuonna 1952 ja Suomen elokuva-arkisto perustettiin 1950-luvun lopussa. Käytännössä elokuvien pelastamisen ohjelma määriteltiin kuitenkin vasta 1970-luvun alussa. Samalla aloitettiin vanhojen kotimaisten elokuvien uudelleenkopiointi Suomen elokuva-arkiston toimesta ja valtionavun turvin.

Jo elokuvavalmistamojen ja levittäjien keskusjärjestö Suomen Biografiliitto piti vuoden 1934 lausunnossaan elokuva-arkiston perustamista kansallisen elokuvaperinteen säilymisen ehtona.

Perinteen tunnettuus edellytti esitystoimintaa, joka puolestaan edellytti elokuvanegatiivien ja kopioiden säilyttämiseen erikoistunutta laitosta. Esikuviksi mainittiin Yhdysvaltojen Museum of Modern Art (MoMa) filmikokoelmineen, Saksaan perustettu kansallinen elokuva-arkisto sekä Ranskan Cinématèque. Muualla maailmassa oli siis tiedostettu surkeissa olosuhteissa säilytettyjen elokuvien tuhoutumisen riskit. Samalla oli koettu korvaamattomia menetyksiä, kun levittäjät leikkivät ja lyhensivät elokuviaan omavaltaisesti sekä tuhosivat kopioitaan varastojen täytyessä. Lopulta aktivoitunut elokuvakerholiike otti ratkaisevat askeleet elokuvien suojelun suuntaan myös 1950-luvun Suomessa. Sen aktivistit ryhtyivät sanoista tekoihin tehokkain seurauksin. ”Suomen elokuva-arkisto r.y. – Finlands Filmarkiv r.f.” perustettiin elokuvaohjaaja ja -kriitikko Jörn Donnerin ja laatuelokuvien maahantuojan Aito Mäkisen aloitteesta vuonna 1957.

Elokuvan kulttuuriperintöä tarkasteltiin aktivistien silmin kahdessa roolissa: taiteena, jolla on itseisarvo, mutta myös muistin mentaalisenä välineenä katsoa menneeseen visuaalisin keinoin. Totta onkin, että elokuvien parissa työskennellessäni olen tutustunut hienojen elokuvien ohessa dokumentaarisiiin ajankuviin, joiden sisältöjä kirjoitettu teksti ei voisi välittää yhtä elävästi. Näissä tapauksissa elävä kuva ei ole vain kertomus menneestä vaan väline, jonka avulla on mahdollista herätellä eloon menneisyyteen hautautuneita muistoja.

Kuva 1. Nitraattifilmirulla. Lähde: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Vaarallinen nitraatti

”Elokuva on uusi taide, 20. vuosisadan ainoa uusi taide. Se on lisäksi myös uusi historiallinen dokumentin muoto, se pysyy elävästi tallentamaan aikamme elämän joitakin puolia, joita on mahdotonta tallentaa millään muulla tavalla. On elintärkeää, että kaikki elokuvat joilla on kestäväää taiteellista tai historiallista arvoa, säilytetään. Jos annamme niiden hävitä, jätämme täyttämättä velvollisuutemme jälkimaailmaa kohtaan.”

Näillä väkevilla sanoilla Suomen elokuva-arkisto ry:n hallituksen puheenjohtaja Arvo Salo ja toiminnanjohtaja Helena Suomela päättivät vetoomuksensa kansanedustajille 19.10.1970.

Hätä oli ajankohtainen ja työllä kiire, sillä kosteissa varastoissa jylläsivät nitraattipohjaisen filmimateriaalin itseään tuhoavat voimat. Tosin oikeissa olosuhteissa tuhoutumisen vääjäämätön prosessi oli voitettavissa, mutta sellaisia ei tuohon aikaan ollut.

Filmirungon nitraattiselluloosa on läheistä kemiallista sukua räjähdysaineelle. Hajotessaan kemiallisessa prosessissa se vapauttaa herkästi syttyvää kaasua. Nitraattipohjaista filmimateriaalia valmistettiin ja sitä käytettiin aina elokuvahistorian alkuajoista vuoteen 1955 asti. Vasta vuosikymmenen lopulla alettiin siirtyä käyttämään turvallista filmituotetta, asetaattiselluloidia. Meillä nitraattifilmiä kuitenkin käytettiin vielä 1960-luvun alussa eli niin kauan kuin materiaalia varastoissa riitti.

Video 1. Nitraattifilmin palamisreaktio. Lähde: <https://youtu.be/7mZDt8vYMBw>.

Syttyessään nitraattifilmi ei tarvitse happea, vaan tuottaa sitä itse hajotessaan, joten palavan filmin sammuttaminen on käytännössä lähes mahdotonta. Tästä on kokemuksia lähimenneisyydestä, kun paloviranomaiset testasivat Tampereen lyhytelokuvajuhlilla nitraattimateriaalin sammuttamista. Edes ammattilaiset eivät kyenneet estämään paloa, sillä rulla nitraattifilmiä hulmahti sytytettäessä liekkeihin ja tuhoutui ennen kuin sammutuskalusto saatiin edes valmiustilaan.

Ääriesimerkkeinä nitraattifilmin käytön vaaroista olivat elokuvateatteripalot, jotka olivat yleisiä elokuvaesitysten varhais historian aikana. Suomessa niistä järkyttävin sai alkunsa elokuvateatteri Imatran konehuoneessa Tampereella lokakuussa 1927. Esitetty filmi syttyi räjähdysmäisesti ja ennen kuin nuori koneenhoitaja sai noudettua sammuttimen, oli puurakenteinen rakennus ilmiliekeissä. Samalla palokaasut ja savu olivat jo tunkeutuneet ulos konehuoneesta. Palo eteni portaiden kautta parvekkeelle ja tukki kirkuvilta katsojilta ainoan poistumistien. Elokuvateatteri Imatran palo vaati 21 kuolonuhria.

Asiasta tehtiin viranomaistutkinta, joka sai teatteriomistajat varpailleen. Palon seurauksena uusi elokuvateattereiden turvallisuutta koskeva asetus tuli voimaan vuonna 1929. Myös koneenkäyttäjien pakollinen koulutus aloitettiin eikä elokuvia saanut enää ilman koulutusta esittää.

Elokuvateattereiden paloturvallisuutta valvomaan perustettiin lisäksi Valtion filmitekniinen valiokunta.

Suomen suurin elokuvavalmistamo Suomi-Filmi teki tuolloin teattereiden turvallisuudesta sekä koneenkäyttäjien koulutuksesta kertovan lyhytelokuvan *Elokuvateatteri ennen ja nyt* (1929).

Valistavan lyhytfilmin avulla rauhoiteltiin kaikkoavaa yleisöä, jotta luottamus elokuvaesitysten turvallisuuteen saataisiin takaisin. Erinomainen ajankuva on nyt nähtävillä Kansallisen audiovisuaalisen instituutin eli entisen Suomen elokuva-arkiston vuonna 2014 digitaalisesti restauroimana.

Video 2. Otteita *Elokuvateatteri ennen ja nyt* -lyhytelokuvasta. Lähde:

<https://vimeo.com/217807002>.

Nitraattifilmin kausi sai lopulta kohtalokkaan päätöksen, kun Helsingin Rautatientorin laidalla sijainnut Adams Filmin varasto syttyi ja paloi poroksi heinäkuun helteillä vuonna 1959. Palossa tuhoutui korvaamaton joukko suomalaisten näytelmäelokuvan klassikkoja sekä Suomi-Filmin ja ulkoministeriön varhainen dokumenttielokuvan suurteos *Finlandia* (1921). Viimeistään tämä tapahtuma sai kaksi vuotta aikaisemmin perustetun Suomen elokuva-arkiston ja järkyttyneen

elokuva-alan etsimään yhteistä ratkaisua, jotta kansallisesti arvokkaat elokuvateokset säilyisivät myös tuleville polville.

Pelastamisen vuosikymmenet

Elokvien pelastamisprojektin suunniteltu aikataulu oli 10 vuotta. Siinä ajassa kaikki nitraattipohjaiset näytelmäelokuvat sekä lyhytelokuvat olisi pelastettu. Tavoite oli ylioptimistinen: pelastamiseen vierähti virallisesti 34 vuotta. Epävirallisesti arkiston kokoelmista löytyy vieläkin nitraattipohjaista materiaalia, jolta puuttuu ns. *pelaste*.

Syksyllä 1971 käyty kampanja vanhojen nitraattifilmien puolesta johti toivottuun tulokseen. Opetusministeriö perusti elokuvapoliittisen komitean, joka otti ratkaisijan roolin ja toimi nopeasti. Jo seuraavan vuoden helmikuussa Risto Jarvan johtama komitea luovutti mietintönsä valtiollistetusta elokuva-arkistosta ja sen tehtävästä suomalaisen elokuvaperinteen säilyttäjänä ja restauroijana. Samalla annettiin arvio kopioitavien elokuvien määrästä ja kustannuksista. Myös eduskunta toimi ripeästi ja hyväksyi vuoden 1972 kesäkuussa 400 000 markan määrärahan vanhojen nitraattifilmien taltiointia ja arkistointia varten.

Suomen elokuva-arkisto ry. perusti projektille erityisen toimikunnan. Jukka Mannerkorpi, ranskankielisen kirjallisuuden kääntäjä ja elokuvaohjaaja, nimitettiin projektin johtajaksi. Mannerkorpi oli intomielinen cinefiili, joka suhtautui tehtäväänsä kuin missioon ja antoi projektilleen sen mukaisen nimen ”pelastamisprojekti”. Käsite säteili myös pelastettavien filmien alueelle. Niistä tehdyt duplikaatit nimettäisiin yleiskielellä ”pelasteiksi” Suomen kielitoimiston ja projektijohtajan yhteisellä sopimuksella. Varsinaisesti pelastamistyö pääsi alkuun joulukuussa 1972. Projektin tavoite oli saada kaikki nitraattipohjaiset elokuvat pelastettua jälkipolville.

Pelastamistoimikunta jakaantui tekniseen ja historialliseen jaostoon. Teknisen jaoston puheenjohtajana toimi Yliopiston kuvalaitoksen esimies Sakari Sorjonen, jäsenenä elokuvaohjaaja Risto Jarva, opetusministeriön juristi Pekka Pekkonen, laboratoriomestari Heikki Kilpeläinen sekä elokuva-arkiston toiminnanjohtaja Helena Suomela. Historiallisen jaoston puheenjohtajaksi valittiin Risto Jarva, jäseniksi Suomen elokuvasäätiön isännöitsijä Kari Uusitalo, Suomi-Filmin toimitusjohtaja Risto Orko, Puolustusvoimien elokuva-arkiston Martti Uosukainen sekä Valtionarkiston tutkija Jussi Kuusanmäki.

Toimikunta valmisteli varojenkäyttösuunnitelman ja neuvotteli tuottajien kanssa elokuvien jäljentämiseen oikeuttavan sopimuksen. Vanhojen elokuvien pelastaminen päätettiin aloittaa lähinnä Suomi-Filmin varastoissa säilytetystä materiaalista. Varsinainen pelastamistyö alkoi joulukuussa 1972. Ensimmäinen pelastettu elokuva oli Erkki Karun ohjaama kotimaisen mykkäelokuvan klassikko *Nuori Luotsi* (1927), josta valmistettiin duplikaattipositiivi.

Elokuva-arkisto sai käyttöönsä elokuvien tekniseen käsittelyyn soveltuvat työtilat Katajanokan Luotsikadulta. Toiminnan alkaessa oli myös pohdinnassa oma elokuvien kopiointiin pystyvä laboratorio. Tästä luovuttiin, kun maan vanhin elokuvavalmistamo Suomi-Filmi tarjosi laboratorionsa ja kokeneen henkilökuntansa pelastamistyöhön edullisin ehdoin. Tämän jälkeen elokuva-arkisto rekrytoi vielä elokuvien hankintaan, varastointiin ja tekniseen käsittelyyn erikoistuneita asiantuntijoita. Lisäksi oli hankittava vanhan filmin vaatimia laitteita, joista mainittakoon käytössä väljentynyt vanha pinnakkaiskopiokone, jonka vetopyörästön piikit vielä viilattiin. Laitteen käyttöönotto oli välttämätöntä, koska pelastustyössä käytettiin vanhaa, kutistunutta ja haurasta filmimateriaalia.

1970-luvun toiminta saatiin pyörimään valtion myöntämällä määrärahalla ja se jatkui kohtuullisen valtionavun turvin. Avustusten markkamäärät kohosivat vuosina 1972–1975 seuraavasti: 400 000 mk (1972), 500 000 mk (1973) ja 600 000 mk (1974–1975).^[1] Kuitenkin Suomen elokuva-arkisto ry:n vuosikertomuksista ilmeni jatkuva epävarmuus ja huoli työn jatkuvuudesta. Vuosikymmenen puolivälissä taloudellinen matalasuhdanne oli synkimmillään ja heitti varjon arkiston arkeen. Pelastamismäärärahoja uhattiin jopa leikata puoleen: ehdotus tulo- ja menoarviossa oli aluksi vuodelle 1975 vain 300 000 mk. Tämä sai useat eri tahot havahtumaan ja puolustamaan arkiston toimintaa. Vetoimuksia pelastamistyön puolesta päättäjille lähetti mm. Suomen Historiallinen seura:

”Dokumenttielokuvat ovat olennainen ja välttämätön osa nykyhistorian lähdeaineistoa. Ne antavat monista asioista ainutlaatuista lisätietoa, sisältävät todisteita usein puutteellisesti dokumentoiduista tapahtumista ja ilmiöistä. Filmimateriaalilla on korvaamaton merkitys tutkimuksen lähdeaineistona, mutta yhtä merkittävää se on kuva-aineistona.”

Samoin Teatterijärjestöjen liitto ilmaisi huolensa marraskuussa 1974, koska vanhan elokuvan mukana katoaa varhaisen teatterin historiaa, sillä ”teatterin ja elokuvan risteilevät polut ovat yhteiset”.

Myös valtion tulo- ja menoarvio vuodelle 1976 olisi ilmeisesti puolittanut pelastamismäärärahan. Tuolloin Suomen elokuva-arkiston pelastamisprojektin johtaja Jukka Mannerkorpi vetosi itse muistiossaan päättäjiin, ettei ”projekti tyrehtyisi ja aiheuttaisi korvaamattomia vahinkoja maassamme tähän päivään asti säilyneelle elokuvaperinteelle”.

Pelastamistyössä alun alkaen mukana ollut konservaattori Tuija Söderman kertoi minulle myöhemmin Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa työskennellessään projektin alkuajoista. Hänen mukaansa työtä leimasi kiireellisyys ja päiväkohtainen tahti oli kova. Södermanille annettu tavoite oli laittaa pelastuskuntoon pitkä näytelmäelokuva päivässä. Käytännössä se tarkoitti, että nitraattipohjainen kuva- ja ääninegatiivi synkronoitiin manuaalisesti leikkauspöydässä. Jos siinä ilmeni ongelmia tai muuta aikaa vievää selvittelyä, työ siirrettiin syrjään. Tärkeintä oli saada kopioitua mahdollisimman monta näytelmäelokuvaa eli tehtyä elokuvan ääni- ja kuvanegatiivista tai kopiosta ”ensimmäisen polven pelaste”.

Arkistossa tehdyn teknisen valmistelun jälkeen materiaali siirrettiin filmilaboratorioon, jossa kuva- ja ääninegatiivista valmistettiin duplikaattipositiivi. Jos materiaalista ei ollut jäljellä eheää originaalia, valittiin lähtömateriaaliksi kopio, josta tehtiin duplikaattinegatiivi. Esityskopioon asti edettiin vain erityistapauksissa, sillä varat eivät riittäneet kuin yhteen ensimmäisen polven arkistoduplikaattiin.

1970-luvun puolivälissä paine elokuva-arkiston valtiollistamiseksi kasvoi, sillä arkiston saama valtionapu oli melkein 90 %:n luokkaa. Valtiollistamisella oli myös vankka vasemmiston ja keskustan poliittinen kannatus. Sen odotettiin tapahtuvan lähivuosina ja arkiston toimintoja suunniteltiin sitä silmillä pitäen. Pelastaminen kuitenkin jatkui vuosi kerrallaan erillismäärärahan turvin.

Suomen elokuva-arkisto ry. muuttui valtionlaitokseksi 1.3.1979. Samalla kokoelmat eli noin 3000 pitkäa elokuvakopiota, 8000 lyhytelokuvaa, 9200 kirjaa, 1000 aikakausilehteä, lähes 2000 elokuvakäsikirjoitusta, 1 000 000 valokuvaa, 10 000 julistetta ja 17 000 dokumenttikansiota siirtyivät Suomen elokuva-arkistolle.

1980-luvulla ja 1990-luvulla Suomen elokuva-arkisto sai edelleen vuosittaisen korvamerkityn erillisrahan juuri vanhojen nitraattipohjaisten elokuvien pelastamiseen. 1980-luvun lopulla aloitettiin nitraattimateriaalin rinnalla varhaisten värielokuvien uudelleenkopiointi. Vaikka varastointiolot olivat lähes optimaaliset, silti värien luopumista (haalistuvat tai punertuvat sävyt) oli

havaittu huolestuttavissa määrin. Vuoden 1994 määrärahoja jopa kasvatettiin, vaikka talouden suhdanteet olivat heikot. Näin pelastamistyötä voitiin jatkaa suunnitelmallisesti ja vakiintuneesti.

1990-luvulla koettiin myös filmitekninen mullistus, kun asetaatti filmimateriaalina väistyi uuden materiaalin, polyesterin tieltä. Samaan aikaan Suomi-Filmin laboratorio ajettiin alas ja se lopetti toimintansa. Arkistofilmiä ei kuitenkaan tähän päättynyt, vaan sitä jatkettiin MTV:n omistamassa laboratoriossa sinne hankitulla Suomi-Filmin tekniikalla. Laboratorio Finn-Lab oli jo siirtynyt muovirakenteiseen polyesterifilmiin, jonka käyttäjäksi myös elokuva-arkiston oli sopeuduttava. Polyesterillä oli etunsa, sillä sille kehitetty ja kopioitu filmi ei katkea kuin ehdoihin tahdoin leikkaamalla. Materiaalin muut ominaisuudet kuten kyky säilyä, voidaan kuitenkin arvioida vasta tulevaisuudessa vuosien päästä.

Vuonna 1972 alkanut pelastamisprojekti vuotuisella erillismäärärahalla todettiin vuonna 2006 päättyneeksi. Tuolloin pitkät kotimaiset nitraattiajan näytelmäelokuvat olivat pääpiirteissään pelastettu ja restaurointia voitiin nyt valikoiden kohdentaa myös suomalaisen dokumenttielokuvan klassikoihin.

Elokevasta *S.O.K.- Filmi* (1923) löytyi materiaalia vielä 2000-luvulla. Nitraattifilmi ruosteisessa purkissaan oli tuhoutumassa ja kriittisessä tilassa. Filmirulla oli ”sulanut” siten, että sen kierrokset olivat lähes liimaantuneet yhteen. Videossa 3 konservaattori purkaa elokuvan väliteksteistä koostuneesta rullasta materiaalia, jota voisi vielä pelastaa. Tuhoutuma näkyy pahoin kuvan informaation häviämisenä.

Video 3. Tuhoutuneen nitraattifilmin käsittelyä. Lähde: <https://vimeo.com/217808243>.

2010-luvun elokuvamaailmassa tapahtui jälleen edellistäkin radikaalimpi mullistus, joka vei kuvausteknologian ja jälkituotannot digitaalisuuden aikaan. Kun lisäksi digitaaliset tykit syrjäyttivät vanhat analogisen filmiprojektorit, oli Suomen viimeisen filmilaboratorion Finn-Lab Oy:n lopetettava toimintansa. Kaikki tämä pakotti elokuva-arkiston sopeutumaan nopeasti digitaalisuuden asettamiin haasteisiin. Organisaatiomuutoksen myötä Suomen elokuva-arkistosta kasvoi samalla Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, joka sai perustaa digitaalisen yksikkönsä aivan uusiin tiloihin vuonna 2011.

Tänä päivänä filmiyksikön konservaattoreiden valmisteleva materiaali kopioidaan digitaalisesti filmiskannerilla. Tämän jälkeen skannattu elokuva valo- tai värimääritellään sekä tehdään tarvittavat digitaaliset restaurointitoimenpiteet. Ne voivat olla automaattisia, puoliautomaattisia tai manuaalisia, riippuen lähtömateriaalista sekä projektin aikataulusta. Yksikön ääniteknikko keskittyy digitaalisesti äänen laadun parantamiseen. Kuvan digitaalisessa restauroinnissa tavoitella on elokuvan ensi-iltaesityksen visuaalinen laatu. Tämän saavuttamiseksi pyrimme esimerkiksi poistamaan kaikki projektoriesitysten aiheuttamat kulumat ja naarmut sekä eliminoimaan huonoissa säilytysolosuhteissa syntyneet vauriot.

Tekniikka mahdollistaisi parannella kuvaa enemmänkin, mutta konservaattorin ammattietiikka kieltää sen. Tarkoitus ei siis ole tehdä parempaa kuin alkuperäinen, vaan kunnioittaa sitä ja palauttaa teoksen alkuperäinen visuaalisuus. Skannatut filmimateriaalit toimitetaan sitten takaisin päätearkistoon, jotta niitä voitaisiin vielä tulevaisuudessakin hyödyntää ja kopioida mahdollisesti kehittyneemmällä tekniikalla.

Vielä tänäkin päivänä monista elokuvista voidaan skannauksessa käyttää nitraattipitoista originaalimateriaalia, sillä nitraatin tuhoutumisprosessia on voitu merkittävästi jarruttaa filmivarastoinnin oikeilla olosuhteilla. Filmitekniikan mukaan jopa vanhin filmimateriaali 1910-luvulta voidaan kuljettaa mekaanisesti skannerin läpi.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on myös todettu nitraattifilmin visuaalisesti ansiokas ominaisuus, sävyrikkaus. Nitraattipitoinen filmimateriaali näet sisältää runsaasti hopeaa, joka mahdollistaa rikkaan sävyjen skaalan. Testeissä on myös selvinnyt, että digitaalitekniikalla tehty tallenne välittää skaalalle ominaiset lämpimät sävyt paremmin kuin viileäsävyinen asetaattifilmi pystyy toistamaan. Tämä onkin merkittävä peruste käyttää nitraattirunkoista originaalifilmiä, aina kun se suinkin on mahdollista, digitalisoinnin lähtömateriaalina.

Tekniikan mahdollistamana on myös voitu palata niihin elokuviin, joiden virtaviivainen pelastaminen oli vielä ylivoimaista 1970-luvulla käytössä olevilla menetelmillä. Tämän päivän restaurointi on vaativaa sisällön ja muodon rekonstruointia. Kun elokuvasta puuttuu esimerkiksi materiaalia, kohta paikataan muista kopioista otetuilla palasilla. Puuttuvien osien määrittely ja elokuvan eheäksi saattaminen vaatii konservaattorilta, filmiteknikolta ja tutkijalta saumatonta yhteistyötä ja joskus ponnisteluja mahdottomalta tuntuvan projektin eteen. Lopullinen tavoite on yhteinen: saattaa kaikki säilyneet kotimaiset elokuvateokset eheänä yleisön nähtäville.

Hyvänä esimerkkinä vanhan elokuvan pelastamisesta ja restauroinnista on Teuvo Tulion ohjaama elokuva *Nuorena nukkunut* (1937). Kyseisen elokuvan oletettiin tuhoutuneen Adams Filmin varastopalossa heinäkuun 27. päivä 1959. Ranskasta löytyi yllättäen yksi osa elokuvasta vuonna 2015. Löydetyn osan lopussa nitraatin tuhoutuminen on selkeästi havaittavissa.

Video 4. *Nuorena nukkunut* -elokuvan digitointityötä. Lähde: <https://vimeo.com/217806524>.

Lopuksi

1970-luvulla alkanut suuri ponnistus suomalaisen elokuvan pelastamiseksi eteni vuosi kerrallaan sisulla ja ammattitaidolla. Projektin alkutaivalta varjostivat uhkakuvat määrärahojen leikkauksista, mutta reilun kolmenkymmenen vuoden työ sai viimein onnellisen päätöksen. Suomen elokuva-

arkiston perustaminen tarjosi kotimaisten elokuvien pelastajille mahdollisuuden jatkaa järjestelmällisesti työtään.

Sadan vuoden aikana suomalaista elokuvaa on ylistetty kansakunnan eläväksi muistiksi. Tänä päivänä liikkuville kuville perustuva muisti on yhä elossa ja voi hyvin, sillä vanhan filmiaineksen itseään tuhoava voima on voitettu ja kansakunnan elävät kuvat pelastettu uudelle säilyvälle materiaalille. Projekti kuitenkin jatkuu uusin tavoittein. Nyt elokuvien pelastajilla on uusi uljas missio. Se edellyttää arkiston filmikokoelmien siirtämistä digitaaliseen muotoon, jotta kansakunnan elävät aarteet saataisiin kaikkien kansalaisten nähtäville.

Kirjoittaja haluaa kiittää Ilkka Kippolaa ja filmiteknikko Jarmo Nymania.

Lähteet

Kaikki linkit tarkistettu 12.10.2017.

Aineisto

Artturi Määtän kirje Adams-Filmille 26.11.1927.

Suomen elokuva-arkisto ry:n asiakirja-arkisto sekä toimintakertomukset.

Suomen elokuva-arkiston, Kansallisen audiovisuaalisen arkiston sekä Kansallisen audiovisuaalisen instituutin vuosikertomukset.

Nettivideot

”Digitointityötä”, Vimeo 17.5.2017. <https://vimeo.com/217806524>.

”Elokuvateatteri ennen ja nyt (katkelma)”, Vimeo 17.5.2017. <https://vimeo.com/217807002>.

“Nitrate Burn – Nitrate Film Trailer Set on Fire”, YouTube 27.10.2009. <https://www.youtube.com/watch?v=7mZDt8vYMBw>.

”Tuhoutuneen nitron kasittely”, Vimeo 17.5.2017. <https://vimeo.com/217808243>.

Kirjallisuus

Kuutti, Mikko. 2015. *Elokuvien kylmävarastointi Pohjoismaissa*. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto, Tampere.

Tykkyläinen, Lauri. 1983. ”Nitroa, nitroa ja vähän muutakin – 10 vuotta vanhojen kotimaisten elokuvien pelastamistyötä.” *Studio 12 – Elokuvan vuosikirja 1982*, toimittanut Raimo Silius, 78-104. Suomen elokuvasäätiön julkaisuja. 1983.

Viitteet

[1] Vuoden 2017 raha-arvoon suhteutettuna summat ovat 508 500 euroa (1972), 569 100 euroa (1972) ja 682 900 euroa (1974–1975).